

cés d'introspecció del naufrag-prisoner s'intensifiquen a costa de suggerir allò desconegut, tots aquells retalls de vida que es despleguen més enllà de l'abast de Prendel, a la zona de l'illa que cau sota els dominis de Souza i a la qual Prendel no té accés. El predomini d'aquesta cara oculta de la realitat es prodigarà sobre tota la novel·la. En un tancament magnífic, tots els enigmes queden compactats en la veu de Phoebe Westore, amant del naufrag que retorna a la civilització, receptora d'una confessió secreta.

El lector queda absorbit pel doble fons d'afirmacions i recerques vitals aplicables a una illa

amb dos naufrags però també al cor de les nostres urbs populoses ("Volia un testimoni de la seva existència. Algú amb qui ser algú"). La novel·la imposa la descodificació de camins deliberradament ambigus, feliçment equívocs. Com a *Lord Jim* de Conrad, a *L'illa de l'última veritat* el passat també persegueix el navegant. Després d'un naufragi vital, summa de conquestes i remordiments, queda poderosament exposada la nuesa de l'individu davant del tribunal inapel·lable de la pròpia consciència moral. L'astorament que assola Phoebe Westore, que potser no sap de qui ha estat enamorada, tanquen aquesta vigorosa aventura literària.

L'escriptora Flavia Company.
JOAN SÁNCHEZ

LLIBRES

Després de la destrucció

Jordi Gràcia

QUERIDO AMIGO, ESTIMADO MAESTRO. CARTAS A GUILLERMO DÍAZ-PLAJA (1929-1984)

Edició de J. Amat, B. Bravo, A. Díaz-Plaja. Pròleg d'A. Caballé i epíleg de L. Cotoner. Publicacions de la Universitat de Barcelona, 237 pàgines. 16 euros

Només els informes forenses superen els epistolaris a l'hora de transmetre la sordidesa miserable del franquisme: quina mena de ferum desprenen sense voler quan els corresponsals parlen de veritat de les seves vides, quan transmeten sense voler les mancances, quan fins i tot es decoren i s'arreglen per sortir més ben parats a la fotografia. Guillermo Díaz-Plaja no va ser ni de bon tros de la pitjor collita de franquistes institucionals i orgànics: no va ser mai feixista ni falangista, malgrat que fes el possible perquè l'estimessin, i no va arribar a matar (malgrat el títol d'un bon llibre autobiogràfic, *Memoria de una generación destruida*, de 1966 i urgentment reeditable) el tipus despert, curiós, ràpid i culte que s'havia mogut trepidantment als àmbits de l'avantguarda d'abans de la guerra. I a més era autor de

manuals de literatura d'ensenyament mitjà que molta gent recorda per beneir-lo (i entre ells gent tan severa com Rafael Sánchez Ferlosio).

Però l'afany de prosperar en aquella societat sotmesa va poder més que la lleialtat ètica o la fidelitat a la pròpia consciència i no va dubtar a col·laborar amb el poder franquista i a buscar-se un lloc a l'àmbit cultural, fos com a catedràtic universitari (que no va poder ser), fos com a director de l'Institut del Teatre (com va ser-ho durant una eternitat, que era com funcionaven llavors les coses) o fos com a membre d'una Acadèmia Espanyola de la Llengua no precisament immaculada, cosa que també va ser. Les cartes ens donen de tot una mica i aquest és el verí dels epistolaris: fan de calidoscopis una mica enganyosos però sempre frapants a l'hora de saber què passava, a qui, i quan i com. De fet, Jordi Amat, Blanca Bravo i Ana Díaz-Plaja han editat només 127 de les 2.000 cartes disponibles i gairebé totes són inèdites, des de l'agraïment de Joaquim Ruyra el 1929 per una ressenya (Díaz-Plaja té llavors 20 anys...) fins a finals dels anys setanta i principis dels vuitanta, on llegirem l'Espriu celebrant el 1978 "els continus èxits dels teus

innombrables llibres —en les dues llengües—, conferències, viatges, càrrecs" i tot orientat "a la comprensió i la bondat".

Al llibre surt de tot: professors entossudits a trobar una data, un manuscrit o la manera d'ajudar l'autor, com José Manuel Bleuca; mestres un pèl desmenjats com Dámaso Alonso, joves ansiosos per tractar-lo com a interlocutor insubstituïble, com l'Antoni Vilanova, o un poeta de l'any 1940 que ja es diu Blas de Otero però encara no és Blas de Otero, o un lleial deixeble de Ramón Menéndez Pidal com Rafael Lapasa que farà el que pugui perquè se'n surti a les oposicions. I surt també un extraordinari, equànim i cruel Juan Ramón Jiménez de 1952 per renyar-lo pel seu "absurdo libro" *Modernismo frente a 98*, i allà mateix el poeta parla insuperablement del Gregorio Marañón d'aquells anys com a "diletante de candelero". O surt el seu germà Fernando que entén —i dóna una mesura de tot plegat— que comença a col·laborar a les planes literàries de l'ABC el 1966 servirà per escriure "dentro de tu línea y sin ligazonas de otro tipo", i així no haver de trobar-se un altre article seu on "ensalzabas por dos veces el nombre del Director General sin ninguna necesidad".

Stéphane Mallarmé (1876) d'Édouard Manet. /RMN

MARGINALIA

Mallarmé i els catalans

Jordi Llovet

La vindicació de les llengües minoritàries porta, de vegades, sorpreses insòlites. Això és el que va succeir amb l'anomenat *felibrisme*, escola literària sorgida a Occitània cap a mitjan segle XIX arran la progressiva aplicació del Codi Napoleònic, que va començar a liquidar les pretensions autonòmiques dels pobles de França no francòfons. La cosa havia començat amb el regnat del renaixentista Francesc I, havia continuat amb els dèspotes Borbons del segle XVIII, i va acabar pràcticament del tot després de la primera guerra mundial. Diuen que llavors una diputació de rossellonesos va visitar Clemenceau, empolainats a la manera tradicional, amb cistelles plenes de bolets, gallines, ous frescos, raïm i altres fruits d'aquella terra —la França Sud-Est o la Catalunya-Nord, segons com es miri— per demanar-li un estatut d'autonomia. Clemenceau se'ls va mirar amb perplexitat i es va limitar a dir: "Pas d'histoires!", que ve a ser: "No em vinguin amb punyetes!", mentre feia senyal al camarlenc perquè els convidés a sortir de la sala d'audiències.

Verament, els occitanistes no han tingut gaire sort, i és lamentable, però possible, que la seva llengua —que també és la del trobador— acabi desapareixent. (Va passar amb el llatí, que va tenir un Imperi al darrere, i, després, una estesa religió.) Els occitans no es van encongir, i ja el 1825 Antoine Fabre publicava el pamflet *La Langue occitane restituée*. Guizot, tot i ser fatxendes i amic de Lluís Felip, era bon coneixedor de la història dels pobles d'Europa, i els va avalar; i el 1851 apareixia l'embrió del que seria el moviment *felibrista*: l'obra poètica col·lectiva *Li provençalo*. Mistral i Romanilha convocaven a Arles el Congrés d'Escriptors Provençals; i el 1854, a Font Segunha, aquests dos i una colla més fundaven el *felibrisme* amb la intenció de donar vida a una Occitània agonitzant —estat final, predisposat al viàtic, en què sembla que sempre han de trobar-se les minories lingüístiques. Mistral va fer amistat amb Víctor Balaguer arran

l'exili d'aquest a les seves terres, i el moviment va agafar una embranzida que arreplegava els catalans del Sud, o espanyols del Nord-Est, segons com es miri. Però la dita "revolució gloriosa" —que té una plaça a la vila de Gràcia— va permetre tornar Balaguer a la península, on va fer política i diners fins a morir, bo i oblidant del tot la causa occitana.

Mallarmé s'hi va cartejar, cosa de debò estranya. La reedició recent de la *Correspondance* d'aquest (París, Gallimard, 2009) ens ennova del veritable propòsit de Mallarmé en fer amistat amb Don Víctor, de grata memòria a Vilanova i la Geltrú: volia participar en la fundació d'una Societat Internacional de Poetes que es va gestar, sense arribar enlloc, entre 1872 i 1874. Molt bon coneixedor del que era Catalunya i el català no degué tenir-la, perquè en una

La reedició de les seves cartes ens ennova del propòsit de fer amistat amb Víctor Balaguer

carta a Mistral d'aquesta època li suggereix que, per la part transpirinca, visiti França José Zorrilla. Mallarmé hi afegeix: "Si s'ha de contemplar una subdivisió pel que fa a Catalunya, adreça't a Balaguer". Mallarmé tenia una devoció fora mida per la llengua, entesa d'una manera abstracta i absoluta, i totes el seduien, com va demostrar amb la seva gran atenció a l'anglès. És clar que, d'aquí a compartir unes quantes de les tesis —i especialment les *aesthesis*— dels catalans folkloristes, hi havia una gran distància. Ho havia fet palès en una carta a Henri Cazalis del 1868: "L'edifici de la meua salut, laboriosament reconstruït aquest estiu, amenaça menys d'esfondrar-se si me'n vaig de Bandol que si vaig a Avinyó per barrejar-m'hi amb el poti-poti d'una festa provençal empeltada de català: això és la cosa que més he de procurar evitar en aquest moment crític". És el que va escriure.